

פרשת כי תבוא

"וְהָיָה כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה וִירִשְׁתָּהּ וַיִּשְׁבֶּת בָּהּ:
וּלְקַחְזָת מִרְאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תִּבְרֹא מֵאֲרֶצֶךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ וְשָׂמַתָּ
בַּטֶּנֶא וְהִלַּכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר ה' אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁכֵן שְׁמוֹ שָׁם" (דברים כ"ו)

פרשת הביכורים, הפותחת את פרשתינו מלמדת אותנו מדוע יצאנו ממצרים. וירשתה וישבת בה..
ובעיקר: והלכת אל המקום. למעשה בכל שלבי מצוות ביכורים, חוה האדם מחדש את התהליך שעברו
בני ישראל בכניסתם לארץ. מחרישה ונטיעה – 'תבאמו ותטעמו' ועד ההגעה אל המקדש – 'מקדש ה'
כוננו ידך'. כך יאמר במקרא הביכורים – 'ויבאנו אל המקום הזה (=בית המקדש,
ראו רש"י) ויתן לנו את הארץ הזאת.

מביא הביכורים, מסלף את הסדר ההיסטורי, ומקדים את ההגעה אל מקום המקדש, לפני ההגעה לארץ
ישראל, ללמד שכל מטרת הביאה לארץ, היתה כדי להגיע אל 'המקום הזה'.

ליל שבת (הלכה)

הביכורים - מצווה פרטית לכל אחד ואחד

מתוך משפטי הפתיחה, נבין מדוע חשוב שכל אחד ואחד יקיים את מצוות הביכורים בעצמו, ולא על ידי
שליח. בניגוד לחלק מעשרים וארבע מתנות הכהונה בהם המטרה היא שתהיה פרנסה לכהן, כאן
התהליך שעובר מביא הביכורים הוא העיקר. זאת הסיבה, למשל, שגם כאשר כהן מפריש ביכורים (וזוכה
בהם לעצמו!) הוא עדיין צריך את כל הטקס. סימון הביכורים, עלייה למקדש, מקרא ביכורים והשתחויה.
זו גם הסיבה שמצוות הביכורים נאמרה בלשון יחיד, כפי שמסכם הרמב"ם:

"לשון התורה הוא שיהיה אדם בעצמו נושא הביכורים ונותן ביד הכהן, אמר ה' יתברך ולקח הכהן הטנא
מידך: ואגריפס המלך ממלכי בית שני, בעל נפש גדולה ושררה רבה" (פירוש המשניות, ביכורים פרק ג')
וכן שתי הלכות משלימות. לכתחילה לא ישלחם בידי שליח, וכן, גם אם בדרך עזרו לך לשאת את
הביכורים, כשאתה נכנס למקדש, הבא אותם בעצמך:

"המפריש בכוריו להעלות בידו לירושלים לא ישלחם ביד שליח ואם לקטן מתחלה על מנת לשלחם ביד
שליח הרי זה מותר לשלחם"

"המביא את הבכורים יש לו רשות ליתנם לעבדו וקרובו בכל הדרך עד שמגיע להר הבית הגיע להר הבית
נוטל הסל על כתיפו הוא בעצמו ואפילו היה מלך גדול שבישראל ונכנס עד שמגיע לעזרה וקורא"
(הלכות ביכורים לרמב"ם)

בשני המקורות, הביא הרמב"ם את המעשה באגריפס המלך, המופיע במשנה במסכת ביכורים. הרמב"ם
הדגיש, שלמרות שאגריפס 'בעל שררה רבה' היה, הוא קיים את המצווה בהידור – ובעצמו.
כיוון שלמצוות הביכורים אין זמן קבוע, יוצא איפה שבכל התקופה שבין שבועות לסוכות היינו רואים
אנשים העולים לירושלים, כל אחד אחד בזמן 'שמתאים לו' ועל פי הבשלת פירותיו או תבואתו משבעת
המינים.

כך, מעבר לשלושת הרגלים הקבועים, שגם הם זכר ליציאת מצרים, קובע לו כל יהודי רגל נוסף- אישי,
פרטי, כהודאה על כך שאנחנו חיים בשלווה בארץ שמתקיים בה: ונתנה הארץ פריה ואכלתם לשבע
וישבתם לבטח עליה."

פרשת כי תבוא

סעודת שבת (מחשבה)

הביכורים - מצווה כללית

בניגוד לקביעה שלמדנו ב'ליל שבת' מתוך המשנה והרמב"ם נראה קצת אחרת. הרמב"ם, שלא כהרגלו, מביא את המשנה בפרק ג' במסכת ביכורים כמעט כלשונה. "כיצד מעלין את הביכורים: כל העיירות שבמעמד מתכנסות לעירו של מעמד כדי שלא יעלו יחידים שנאמר ברוב עם הדרת מלך. ובאים ולנים ברחובה של עיר ולא יכנסו לבתים מפני אהל הטומאה. ובשחר הממונה אומר קומו ונעלה ציון אל ה' אלהינו. והשור הולך לפניו וקרניו מצופין זהב ועטרה של זית בראשו להודיע שהביכורים משבעת המינים. והחליל מכה לפניו עד שהם מגיעין קרוב לירושלים. והם הולכין בכל הדרך וקורין שמחתי באומרים לי בית ה' נלך ולא היו מהלכין ביום אלא שתי ידות בלבד. הגיעו קרוב לירושלים שלחו לפניו שלוחין להודיע לאנשי ירושלים ועטרו את בכוריהם ופרכסו אותן. ואם היה להם לח ויבש מראין את הלח מלמעלה. והפחות והסגנים והגזברים יוצאין לקראתן מירושלים, לפי הבאים הם יוצאין אם באו אנשים הרבה יוצאין לקראתן רבים ואם מעט מעט. ומשיכנסו כולן בשערי ירושלים יתחילו לקרות עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים: כל בעלי אומניות שבירושלים עומדין מפניהם ושואלין בשלומן: אחינו אנשי מקום פלוני בואכם בשלום. והם מהלכין בתוך ירושלים והחליל מכה לפניו עד שהם מגיעים להר הבית. הגיעו להר הבית נוטל כל אחד ואחד סלו על כתיפו ואומרין הללויה הללו אל בקדשו וכו' עד כל הנשמה תהלל יה הללויה והם מהלכים בהר הבית וקוראין עד שמגיעין לעזרה הגיעו לעזרה דברו הלויים בשיר ארוממך ה' כי דליתני וגו': (הלכות ביכורים לרמב"ם, פרק ד')

בניגוד לתיאור הבאת הביכורים בתורה, בהם בדגש הוא על הפרט: כי תבוא, ולקחת, ושמת, והלכת וענית.... המשנה מביאה טקס שלם שנעשה 'ברוב עם'. הרמב"ם בחר להביא את תיאור הבאת הביכורים בשנה כדי ללמד שכך צריך להביא. זאת ההלכה. 'כדי שלא יעלו יחידים'.

תחילה נשים לב, לשותפים הרבים בהבאת הביכורים: העיירות הקטנות - 'אנשי פלוני', עיר המעמד המרכזית, הממונה, אנשי ירושלים, הפחות, הסגנים, הגזברים, בעלי אומנויות בירושלים והלויים. אליהם ניתן להוסיף את המלך שפגשנו העבר, וכך נוצר פסיפס של כל עם ישראל. חקלאים ובעלי אומנויות, בעלי שררה עם פועלים בשדה, כהנים, לוויים וישראלים, 'הקרובים והרחוקים' - כלשון המשנה, אנשי ירושלים המארחים עם העולים לרגל הרבים ונוסיף גם את 'מי שאינו יודע לקרוא ומי שיודע לקרוא' - המופיעים אף הם בתיאור שבמשנה.

פרשת כי תבוא

הרב קוק, בפירושו על פרק זה בעין אי"ה מבאר את השילוב בין הפרטים הרבים לבין הכלל, המופיעים במצוות הביכורים, תוך דגש על כך שהמקום המאחד את כולם הוא המקדש:

"העלאת הבכורים אל מקום המקדש, מקום עינם ולבם של ישראל, ראוי לו להתוות את הערך של היחש של כל איש פרטי ועסקיו הפרטיים אל קרבת ד' ואורו, אור ישראל הכללי" (עין אי"ה ביכורים כ"ח) "האגודה הלאומית תוכל להיות מובנת בשני אופנים, או שיסוד מרכזה אין עימו תוך מיוחד כי אם מה ששם מתרכזים הכחות הנפוצים בפרטי האומה להתקבץ לתועלת הכלל, שע"ז שב לכל יחיד ויחיד תועלת פרטית באופן מלא, מה שלא הי' כלל אפשר בלא הקישור הכולל. בזה האופן המרכז לעולם הוא רק מקבל מן הכלל ואינו נותן לו מאומה. אמנם במעלה עליונה בממלכת כהנים וגוי קדוש המרכז הוא מטרה אלהית גדולה ונשגבה עד אין חקר, המרכז הוא דבר קיים לעצמו, וכשם שהוא משתלם ע"י הפרטים כן ביותר הוא משפיע עליהם רעננות וכח חיים מלאים קדושה והוד אלהי. וזה הוא יחשם של ישראל אל המרכז האלהי, תל תלפיות, ירושלים עיר הקודש" (שם, פיסקה ל"א).

בפיסקה הראשונה מדגיש הרב קוק כיצד האומה בנויה מפרטים רבים ושונים, וכשעיני כולם אל מקום אחד, אל המקדש, הם מעצימים את 'אורו של המקום' - אך כל אחד נשאר כפי שהוא. נותן לכלל, אך נשאר פרט.

בפיסקה השניה מוסיף הרב עוד קומה. לא רק שכל פרט תורם לכלל, אלא בזכות ההגעה אל 'המקום', יחד, כל פרט ופרט מתעלה בעצמו ומקבל מן הכלל. נותן לכלל, ונהיה חלק מן הכלל. זוהי סגולת האחדות במקדש.

פרשת כי תבוא

סעודת שלישית (מעשה)

הכלל והפרט משתלבים ביחד

בביאורו מרחיב הרב קוק את החשיבות בייחודיות של כל אחד ואחד, תוך כדי העצמת בניין הכלל. כלומר, מצד אחד חשוב לא לטשטש את הצדדים החיוביים של היחיד, ומצד שני להיות עם אחד. נביא מספר דוגמאות מתוך פרשת הביכורים.

עובדי האדמה מול אנשי ההייטק:

בנוהג בין האומות הוא שאומה שכל עסקה ומחיתה אינה כי אם עבודת אדמה ולא תשים מגמתה למסחר ולחרושת המעשה שהוא מורכב עם המסחר, לשום מקום דרישה למעשי ידי האומנים בעלי מלאכה וחרשת, היא יורדת בהתפתחותה בכשרונות נפשותיה, מפני שהיא ע"פ זה המצב מתבודדת לעצמה ואין לה מקום לקלוט רוחות של דיעות ומדות חדשות מיתר האומות. אמנם עם ד', אלה אע"פ שתכליתם הוא ודאי להיות עם חכם ונבון כלילי המעלות המדות והדיעות היותר טהורות ומושכלות, מכל מקום חפץ ד' הוא שיהיו דוקא נטועים על אדמתם נהנים ונזונים מטוב ארצם, איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו, ולא ישימו כל מעיינם בעניני כלכלה זולת עבודת אדמתם ויבולה, שמביא להיות נפזר בעמים שונים לעשות מסחר וקנין. והוא מפני שכבר שם בכח האומה היקרה הזאת שתהי' יכולה להשתכלל בעצמה בכל חמדת שכל ורעיון וכל כשרון, ואין לה צורך לקלוט רוחות מן החוץ.

פירוש- לפי מנהג העולם עובדי אדמה הם יותר פשוטים (פרימיטיביים..) מאנשי מסחר. דבר זה נובע מכך שהם עם הראש באדמה, לעומת אנשי מסחר וחרושת ש'רואים עולם' ומכך גם מתפתחים ולומדים מחכמות אומות שונות. חוץ מעם ישראל: אך אצלנו זה שונה. אנו רואים ערך בעבודת האדמה, ואיננו צריכים ללכת רחוק כדי לקנות חכמה. לכן דווקא בעלי אומניות בירושלים מקבלים את פניהם.

ולסיכום, אסור שיהיה נתק בין חיי הטבע לחיים המלאכותיים:

החיים האנושיים בכללן מתחלקים לחיים טבעיים ולחיים מלאכותיים, בזמן שהאומה ירודה במוסרה ועין יחידיה ולבם רק אל בצעם. אז מתרחקים מאד המפלגות, אלה העוסקים בחיים הטבעיים ואלה הנתונים בחיים מלאכותיים, אלו מאלו. האיכרים עובדי האדמה שוכני הכפרים הקרובים אל הטבע בפשטותה בחייהם, יהיו בלתי מכובדים בעיני בעלי האמנות שכבר השכילו לחיות ע"פ סדר התרבות וההתרחקות מן הטבע. עם מניעת הכבוד תבא ג"כ קרירות האהבה וחסרון היחש, כ"ז יוכל לבא רק ע"י העדר קשר קדוש אמיץ מורגש בלב כל יחיד מהמטרה העליונה של כלל האומה, שתבנה דוקא ע"י התחלקות הענפים בין יחידים ומפלגות. חיי הטבע הפשוטים הם חסרים לאיש שכבר רכש לו משאלות חיים גדולות ע"פ. כשרונו ידיעותיו וחריצותו.

פרשת כי תבוא

• בעלי שררה יורדים אל העם

הפחות והמגנים והגזברים יוצאים לקראתם- בנין האומה בשלמותה תהי' ע"י התאחדות שלשה כחות ראשיים בהנהגה. כח הממשלה שהוא כח סידור הפעולות, כח הרוחני מתורה חכמה ועבודת ד', וכח הכסף, העושר הנצרך לתכלית הכלל והפרטים. ע"כ היו יוצאים לקראת מביאי הביכורים שמורים על אחדות פרטי האומה והצטרפות העבודות הפרטיות לאוצר הכלל כולו, למען תבא התכלית העליונה הנכספת מכלל האומה, שהוא חפץ ד' בעמו. היו הראשים בשלשת החלקים, הפחות הם שרי הממשלה, המגנים הם שרי הקודש כי מצינו סגן הכהנים, והגזברים הם הממונים על עניני הכספים, שמורה על הרכוש והעושר הכללי, וכשתעמוד הממשלה והכסף, לחזק את התעודה היוצאת מכח הקדושה אז תפרח האומה בגאון ד'. פירוש- אי אפשר שכולם יהיו פועלים. צריך גם שלושה כחות. ממשלה- הם הפחות (וביחיד 'פחה'). להנהיג את העם, חינוך- הם סגני הכהנים. ואנשי הכסף – הגזברים. אך כאמור צריך את היחס המתאים בין 'הון לשלטון', ובין כל אלה לבין העם. לכן בהבאת הביכורים דווקא בעלי השררה מכבדים את העולים ויוצאים לקראתם.

ולסיכום: במקום שאנו נכבד אותם במקומם- בבית המשפט, בכנסת או במקדש, הם יוצאים לראות מה קורה בשטח וברחוב.

• הקרובים והרחוקים

"הקרובים היו מביאים תאנים וענבים, והרחוקים מביאים גרוגרות וצמוקים". והנה כשם שהתאנים והענבים הם לחים מלאים לשד רענן, וטובים מאד לענין הקרובים שאין עליהם ריחוק דרכים וטורח טיפול שמירה, ומוטעמים ביותר לערך הגרוגרות והצמוקים, שבהם מוותרים קצת על נועם הטעם כדי להתקיים, למען יוכל לבא גם ממקום רחוק אל הר ד'. כך יש חילוק בין דרכי החיים הרוחניים, שבהם מעלות רבות חלוקות, ובכלל הם כח התורה וכח הנבואה. כח התורה ע"י הרחבת תורה שבע"פ, ע"י קיבוץ וריבוץ פעלים לתורה, דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים בעומקי הלכות, שהם נראים דברים יבשים לערך הלשד הנראה בעיניים המתייחסים לנבואה, העסוקה בחכמות אלהיות ודרכים עליונים.... דוגמת הביכורים, שאמנם הקרובים הקדימו את היפה המוטעם ומלא לח מורגש התאנים והענבים, חביבים הם גם הרחוקים שהביאו הגרוגרות והצמוקים, שע"י שלחם התעלם בהם, ולמראית עין הם צנומות ויבשות בשביל כך הם מתקיימות ולאורך ימים יעמד טעמם בם וריחם לא יהי' נגמר... ישנם אנשים כאלה שהם תמימי דרך, חזקים ביראת ד' ואהבת שמו ותורתו, אם כי לבבם בקרבם נח ושקט, הם מוצאים לנפשם חובה לעבוד ולמשא, ולהגדיל תורה ולהרבות חסד משפט וצדקה. לפעמים יהיו נשקעים בעולם המעשה לרגלי מעשיהם בכשרון ולא יוכר אורם הצפון, רחוקים אלה הם מניאים גרוגרות וצמוקים, המתקיימים בכל הזמנים ובריבוי הדרכים וארכם, "יראת ד' טהורה עומדת לעד", ומה נאה המחזה לראות שבציון מכלל יופי שם עלו שבטים, וכשבת אחים גם יחד יתקבצו יחד כללי ופרטי בעלי התכונות השונות, וכ"א יכיר בפעולת רעהו הטובה ופוריה אף שהיא רחוקה מתכונתו ומחלקו הפרטי, "שלום שלום לרחוק ולקרוב".

פרשת כי תבוא

פירוש- באופן פשוט 'הרחוקים והקרובים' הוא תיאור של המרחק מן המקדש. אך הרב קוק מבאר שמדובר בשני דרכים בעבודת ה'. ישנם 'קרובים' מלאי קדושה וטהרה, עוסקים בחכמות אלוקיות ובנבואה. כולם גם רואים כלפי חוץ כמה הם 'גדילים'. כמו תאנים וענבים רעננים. לעומתם יש כאלה שאמנם האמונה נטועה חזק בליבם, אך כלפי חוץ הם נראים צנומים ויבשים כמו צמוקים. הרב קוק מדגיש שדווקא הצימוק נשמר ליותר זמן ולפעמים דווקא ההתלהבות המוחצנת - אין סופה להתקיים.

לסיכום: 'ומה נאה המחזה לראות שבציון מכלל יופי שם עלו שבטים, וכשבת אחים גם יחד יתקבצו יחד כללי ופרטי בעלי התכונות השונות, וכל אחד יכיר בפעולת רעהו הטובה ופוריה אף שהיא רחוקה מתכונתו ומחלקו הפרטי, "שלום שלום לרחוק ולקרוב".

מי שיודע לקרוא ומי שלא.

"בראשונה כל מי שיודע לקרות קורא ומי שאינו יודע לקרות מקרין אותו, נמנעו מלהביא, התקינו שיהיו מקרין את מי שהוא יודע ואת מי שאינו יודע"... יפה נתגלה לימוד זה כאן בביכורים, כל זמן שלא בא הדבר למדה זו שמי שאינו יודע לקרות ימנע מהבאה בשביל שירצה לדמות עצמו להיודע, ה' נכון חילוק המדות, ובודאי קורת רוח היא לבעל לב רגש שקורא בעצמו ומוציא אל הפועל רגשותיו הסוערות באהבת ד' ועזו בדיבור פה. אמנם כיון שנמנעו מלהביא, כבר יש צורך בענין מרכזי אע"פ שמצמצם את הרעיון והרגש קצת אצל היודע, הנה תגדל שמחתו השכלית בידעו שבמה שהוא מחסר התגלות לבבו ברגש הוא עובד את עבודת הכלל ע"י שגם בעלי המעלה הנמוכה יבאו ויביאו ביכוריהם. התקינו שיהיו מקרין את מי שהוא יודע ואת מי שאינו יודע, והיתה ההשואה הזאת אב להרבה דברים מוגדרים, שכל חכם לב ה' מצד עצמו יכול ללכת באורח יותר רחבה ע"פ מדתו הפרטית, אבל זאת היא הצדקה היותר נעלה ומדת הקדושה היותר רוממה שחייבים ראשי העם להתנדב בצמצום רוחני לפעמים לטובת הכלל הגדול, ובהשכילם את הטוב היוצא מכח אחדות הכלל, הם עומדים כבר בצמצומם על יסוד רחב המרהיב את הלב הטוב של החכם הרואה את הנולד וחפץ בשלום עם ד' הגוי כולו."

פירוש- היה עדיף שכל אחד יתפלל לפי המיית ליבו. משום שברגע שיש נוסח קבוע, אז אתה מצטמצם ומרגיש שזה לא טבעי. אך ברגע שקבעו נוסח, אסור לשנות. כך גם במקרא ביכורים: ודאי שהיה עדיף לומר את המקרא מכל הלב- בנעימה ובשמחה, ברגש ובהדר. ברגע שמקריאים לי, אז הכל הופך להיות טכני וקר. אז למה בכל זאת? כדי שכולם יבואו. זה יותר חשוב מרצון הטבעי שלי. לפעמים צריך 'צימצום רוחני' כדי לזכות את הכלל. השמחה סיכום: השמחה האמיתית, אינה בזה שמיציתי את עצמי והשגתי תועלת פרטית רוחנית. אלא דווקא שבזכות הויתור והצימצום שלי, זיכיתי את כולם לבוא למקדש. אל תחשוב רק על ההתעלות הפרטית שלך!

פרשת כי תבוא

יכל אחד צריך לשמור על כבודו וייחודיותו:

כיוון שהעצמנו מאוד את חשיבות הכלל והצורך בהתחשבות באחר וקבלת השונה, ניתן היה לחשוב שאנו רוצים באחידות וטשטוש הפרט. לכן מדגיש הרב קוק גם את הצד השני:

"ולפי כבוד הנכנסים היו יוצאים". אף שהבאת הביכורים תרהיב לבבנו לראות התאחדות הכחות של כלל האומה למקום אחד, מכחות העבודה הפשוטה העבודה האיכרית, עד העבודה היותר נשגבה ותכליתית עבודת ד' בבית המקדש, שזה מורה על ערך האהבה הטהורה העומדת להיות כבריח התיכון מברחת את כל העם כולו מן הקצה אל הקצה, מצדו החומרי והרוחני.

והנה במערכה זאת עלינו להשמר מטעות שיוכלו קלי עולם לטעות שהאהבה הכללית אך בזאת תהי' נכונה בהסירה את ערך המדרגות שבעם, ולא יוכר איש פחות לפני איש מעלה וחכם לב לפני כסיל אדם. ובאמת זאת הדעה היא המהרסת את כל גדרות עולם, ותשוב לפוקה ומכשול לקטני בנ"א, שיזנחו ע"י פריקת עול כזאת את עצת חכמים וקדושי עליון בין בדורותיהם בין בדורות שלפניהם, ומזה תפוג ג' כ תורה ויראת ד' הטהורה.

על כן הזהירות של מניעת ההשוויה של קטן וגדול וחילוק המעלות היא מאד נחוצה במעמד של הגברת הרוח של התאחדות כללית כהבאת הביכורים, למען יהיו הקטנים נשמעים לגדולים, והכרת החופש האמיתי שהיא שמירת המשטר הכללי תבוא רק ע"י ההכרה היותר ברורה בערך של כל יחיד וכל כותה בין הכלל. על כן לפי כבוד הנכנסים היו יוצאים, למען דעת שיש הבדל בין קודש ובין קודש קדשים, בין איש נעלה ובין מי שהוא עוד יותר נעלה, ועל אחת כמה וכמה בין עובד אלהים לאשר לא עבדו, ובין אויל לחכם לב.

שבת שלום
מרדכי פרסוף